

Høyesterett - HR-1999-70-B - Rt-1999-1967

Instans	Høyesterett - Dom.
Dato	1999-12-21
Publisert	HR-1999-70-B - Rt-1999-1967
Stikkord	(Rott-dommen) Erstatningsrett. Forsikringsrett. Personskade.
Sammendrag	45-årig kvinne som var blitt 100% medisinsk og ervervmessig invalid etter trafikkulykke i 1993 var tilkjent ménerstatning, lidt og fremtidig inntektstap. For Høyesterett var saken begrenset til hennes krav på erstatning for påløpte og fremtidige utgifter som ble fastsatt til kr. 3.200.000,-. Kravet om erstatning for utgifter til behandling i utlandet ble ikke tatt til følge. Dommen behandler krav om erstatning etter ordningen med brukerstyrt personlig assistent. - Det ble ikke gjort fradrag i erstatningen på grunnlag av private forsikringsytelser med rundt 1,5 millioner kroner, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1.
Saksgang	Gulating lagmannsrett LG-1997-409 - Høyesterett HR-1999-70-B, nr. 334/1998.
Parter	A (Advokat Atle Helljesen) mot Vesta Forsikring AS (Advokat Jan M. Haugen).
Forfatter	Gjølstad, Gussgard, Bruzelius, Oftedal Broch, Aasland.

Innholdsfortegnelse

Høyesterett - HR-1999-70-B - Rt-1999-19671
Innholdsfortegnelse2

Dommer Gjølstad: Saken gjelder skadelidtes krav mot forsikringsselskap på erstatning for utgifter som følge av alvorlig uførhet etter trafikkulykke. Kravet omfatter blant annet utgifter til behandling i utlandet og utgifter til personlig assistent.

A, som er født i 1954, ble 19. juli 1993 utsatt for en trafikkulykke under ferie med familiens bil i Italia. Etter noen dager utviklet hun infarkt i hjernens dype strukturer, og ble innlagt på sykehus i Danmark, dypt bevisstløs. Hun ble senere overflyttet til Sentralsykehuset i Rogaland. Fra 25. oktober 1993 til 1. juli 1994 var hun på Sunnaas sykehus for rehabilitering. Hun ble utskrevet til sitt hjem, hvor hun inntil nylig har bodd sammen med sin ektefelle og deres to døtre. Etter ulykken er hun 100% medisinsk og ervervsmessig ufør, men mentalt intakt. Hun er rullestolbruker med betydelige lammelser i armer og ben, særlig på venstre side, store talevansker, øyemuskellammelse og redusert kontroll over svelgkraft. Hun trenger hjelp til all forflytning, tilberedning av mat og ernæring, personlig hygiene og av- og påkledning.

I slutten av juli 1994 - rett etter at hun var kommet hjem fra Sunnaas - reiste familien A på eget initiativ til San Francisco med sikte på at hun skulle få videre behandling for å bedre sine funksjoner. Senere har hun foretatt ytterligere ti utenlandsreiser - hovedsakelig til San Francisco og Miami - for behandling, men hun har også hatt to kortvarige behandlingsopphold i England. Etter hennes ønske er det bestilt en ny reise til USA i februar år 2000.

I tillegg har A hatt fire opphold ved Lassa rehabiliteringssenter i Stavanger, to ganger i 1995, en gang i 1996 og en gang i 1997. Hun har også hatt et utredningsopphold ved Haukeland sykehus. Søknader de siste årene om ytterligere opphold ved Lassa rehabiliteringssenter og ved Sunnaas sykehus har vært avslått.

Side 1968

Den kommunale helsetjenesten har utarbeidet tiltaksplaner for oppfølgingen av henne. Opplegget har variert noe, men har etterhvert bestått av opphold i dagsenter, avlastning, hjemmesykepleie, hjemmehjelp, fysioterapi, ergoterapi, logoped, bassengtrening, voksenopplæring og støttekontakt. Enkelte tjenester har i perioder ikke fungert på grunn av mangel på personell. Avlastningstilbudet har i liten grad vært benyttet.

A har gjentatte ganger søkt kommunen om såkalt brukerstyrt personlig assistent. En kort periode hadde hun en personlig assistent lønnet gjennom et sysselsettingstiltak. Kommunen har søkt om tilskudd fra staten med sikte på å etablere en ordning med brukerstyrt personlig assistent for henne, men til nå er slikt tilskudd ikke innvilget. A har imidlertid selv kjøpt tjenester av den kommunale støttekontakten, som 1. april 1998 ble engasjert i fulltidsstilling som personlig assistent, slik at vel 80% ble betalt av A, mens noe under 20% ble betalt av kommunen. Assistenten har vært sykemeldt siden september 1999 og har sagt opp med virkning fra 1. november 1999. Fra 1. januar 1999 har det vært innvilget omsorgslønn til As ektefelle med 10 timer pr. uke.

Vesta Forsikring AS, hvor familien As bil var trafikkforsikret, erkjente erstatningsplikt for skaden, men partene ble ikke enige om oppgjøret, og saken ble brakt inn for retten. Stavanger byrett avsa 25. november 1996 dom med slik domsslutning:

- «1. Vesta Forsikring AS tilpliktes å betale til A innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse erstatning med kr 8.581.956,- - kroneråttmillionerfemhundreogåttientusenihundrefemtiseks med fradrag for utbetalt forskudd inkl. renter i alt kr 2.402.604,- - kronertomillionerfirehundreogtotusensekshundrefire - og med tillegg av 12% rente p.a. av kr 8.581.956,- fra dommens forkynnelse til betaling skjer.
2. Vesta Forsikring AS tilpliktes innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse å betale B erstatning med kr 20.000,- - kronertjuetusen -.
3. Vesta Forsikring AS tilpliktes innen 2 - to - uker å betale saksomkostninger til A v/advokat Pål Mitssem med kr 261.426,- kronertohundresekstientusenfirehundretjueseks -.
4. I tvisten B - Vesta Forsikring AS tilkjennes ikke saksomkostninger.»

Erstatningsbeløpet i domsslutningens post 1 omfattet foruten menerstatning, lidt og fremtidig inntektstap - påførte utgifter med 1.723.756 kroner og fremtidige utgifter med 2.386.560 kroner. Byretten fant at A hadde krav på å få erstattet de faktiske utgiftene som behandlingsreisene til utlandet til da hadde medført, men ikke utgifter til fremtidige reiser. Som lidt tap ble videre erstattet private omsorgsutgifter, advokatutgifter, ekstra reiseutgifter, egenandeler og utgifter til strikkemaskin og PC. Som fremtidig tap ble erstattet private

omsorgsutgifter, diverse merutgifter og egenandeler. Dessuten ble bygningsmessige endringer på familiens bolig erstattet med et engangsbeløp på 340.000 kroner.

Begge parter påanket byrettens dom, domsslutningens post 1 og post 3, til lagmannsretten.

Side 1969

Gulating lagmannsrett avsa 13. mars 1998 dom med slik domsslutning:

- «1. Vesta Forsikring AS tilpliktes innen to - 2 - uker fra dommens forkynnelse å betale A erstatning med kr 5.155.000 - kronerfemmillioneretthundreogfemtifemtusen - med fradrag for utbetalt forskudd kr 2.820.000 - kronertom millioneråttehundreogtjuetusen - og med tillegg av 12% rente p.a. av nettobeløpet fra dommens forkynnelse til betaling skjer.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke, verken for lagmannsretten eller byretten.»

Lagmannsretten satte erstatningen for pådradde utgifter til 330.000 kroner, som omfattet ekstra utgifter med 50.000 kroner i en overgangsfase, private omsorgsutgifter, transport, egenandeler og renter. Som fremtidige utgifter ble erstattet egenandeler, private omsorgsutgifter samt diverse merutgifter. Det kapitaliserte beløp med tillegg av 20% for skattebelastning utgjorde 1.645.000 kroner. Erstatningsbeløpet bestod for øvrig av menerstatning 1.000.000 kroner, lidt inntektstap 400.000 kroner, fremtidig inntektstap 1.440.000 kroner og et omforent beløp på 340.000 kroner til ombygging av bolig.

A har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjaldt det fremtidige inntektstap, påførte og fremtidige utgifter, kapitaliseringsfaktoren og skatteulempen. Forsikringsselskapet erklærte aksessorisk motanke. Høyesteretts kjæremålsutvalg har henvist anken og den aksessoriske motanken til Høyesterett for så vidt angår erstatning for lidte og fremtidige utgifter. For øvrig ble anken og den aksessoriske motanken nektet fremmet.

Etter lagmannsrettens dom har Vesta Forsikring AS betalt 415.000 kroner i tillegg til tidligere a konto beløp. De poster som er gjort opp er følgende:

Tapt inntekt	kr	400.000
Framtidig inntektstap	kr	1.200.000
20% skatteulempe	kr	240.000
Menerstatning	kr	1.000.000
Ombygging av hus	kr	340.000
Renter	kr	55.440
Sum	kr	3.235.440

I tillegg til disse beløpene har Vesta Forsikring AS tidligere dekket utgifter med til sammen 631.088 kroner.

For Høyesterett er opplyst at A som følge av ulykken utover ytelser i henhold til trafikkforsikringen har fått utbetalt samlet 1.640.717 kroner fra egne forsikringer.

Nytt for Høyesterett er videre at A flyttet til egen leilighet i Tananger bo-og velferdssenter 18. oktober 1999. Leiligheten ligger i tilknytning til dagsenteret og har døgnvakt. Planen er at hun skal bo delvis i leiligheten, delvis hjemme. Tiltaksplanen, som sist ble revidert sommeren 1999, er foreløpig ikke endret. Hun får samme tjenester som før, bortsett fra at omsorgslønn til ektefellen er falt bort, og hjemmehjelpen er noe redusert. På den annen side er tilbudet på dagsenteret noe utvidet.

Side 1970

Det er enighet om at skjæringstidspunktet for pådradde utgifter/ fremtidige utgifter settes til årsskiftet 1999/2000.

For Høyesterett har professor dr. med. Ole Bjørn Tysnes vært oppnevnt som sakkyndig. Han var også sakkyndig for de tidligere retter, for lagmannsretten sammen med avdelingsoverlege Arne Sæterhaug. Professor Tysnes har avgitt en skriftlig erklæring. Han møtte under ankeforhandlingen og utdypet sin erklæring.

Det er for øvrig lagt frem skriftlige erklæringer fra As ektefelle og fra en rekke vitner. Dessuten er fremlagt et omfattende medisinsk materiale fra innenlandske og utenlandske institusjoner hvor hun har vært til behandling.

A har for Høyesterett i hovedtrekk gjort gjeldende:

Den grunnleggende problemstilling i saken er å fastsette standarden på den livssituasjon hun har krav på å få lagt til grunn ved utmålingen av erstatningen. Det gjelder både i forhold til bo- og omsorgssituasjonen, og i forhold til vedlikehold og forbedring av hennes funksjoner. Det har skjedd en utvikling i samfunnets syn på hva som er en rimelig standard for funksjonshemmede personer. I tråd med dette må domstolene skyve på de grenser som har vært oppstilt for utgiftsdekning i lignende saker. Hvilke ytelser den enkelte kommune tilbyr, og hva som kan anses som en akseptabel minstestandard, kan ikke være avgjørende. Tilbudene i kommunene varierer. Man må se på hva som ut fra oppfatningen i dag er nødvendig og rimelig for at skadelidte skal få ivarettatt sine behov, så vel helsemessig, som med sikte på å kunne leve og bo selvstendig og å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre.

De tjenester A har fått fra kommunen, er utilstrekkelige for nødvendig omsorg, forbedring og vedlikehold av hennes funksjoner. Når hun ikke får dekket sine nødvendige og rimelige behov fra kommunen, må forsikringsselskapet dekke utgiftene. Det er en slik livskvalitet man betaler for ved forsikringspremier. Utgiftene pulveriseres i forsikringen.

A krever dekket faktisk pådradde utgifter til reiser for behandling i utlandet og i tillegg merutgifter ved fremtidige reiser. Reisene startet opp fordi familien var i en fortvilet situasjon. De hadde fått beskjed om at fremtidsutsiktene for A var negative, og at det måtte regnes med innleggelse i sykehjem. I tillegg fungerte ikke kommunens tilbud i startfasen som det skulle. Videre rehabilitering måtte komme i gang raskt, og noe alternativ i Norge forelå ikke. Familien ble også oppmuntret til å foreta reisene av en lege i fylkeskommunen, og det offentlige har dekket noe lønnsutgifter til hjelpere på reisene. Reisene har gått til anerkjente behandlingsinstitusjoner i utlandet. Det har vært en samstemmig oppfatning blant sykepleiere og andre som har vært med, at reisene har hatt stor betydning for A, og at hun har gjort fremskritt under behandlingene. Hun har fått kontroll med vannlating og avføring, bedre balansekontroll og bedring i høyre arm, slik at hun nå kan spise noe selv. Selv marginale fremskritt er av betydning i hennes situasjon. Uten behandlingsoppholdene i utlandet ville hun ha hatt et dårligere funksjonsnivå i dag. Det er nødvendig at behandlingsreisene til utlandet fortsetter slik at hun innimellom kan få den intense behandling som er påkrevet for å opprettholde hennes funksjonsnivå, noe også den sakkyndige for Høyesterett har ment at det er behov for. Avslagene

Side 1971

på søknadene til Lassa rehabiliteringssenter og Sunnaas sykehus de siste årene viser at hun ikke får dekket sine behov i Norge. Uansett om man bare vil se reisene som ferie/rekreasjon, må hun ha krav på å få utgiftene erstattet.

Det har vært nødvendig med meget omfattende og tyngende omsorg fra familien etter ulykken, og dette må det ytes erstatning for. Videre kreves erstattet de lønnsutgifter familien har hatt til personlig assistent, som har vært både nødvendige og rimelige. Kommunen har også erkjent behovet, men det har strandet på den kommunale økonomien. Som følge av at belastningen for familien ved å ha henne hjemme er blitt for stor, er hun flyttet til egen leilighet, hvor det er meningen at hun skal bo halvparten av tiden. Hvorledes opplegget for henne vil bli fremover er ikke helt klarlagt, men behovet for personlig assistent vil bestå, og erstatningen må dekke lønnsutgiftene i fremtiden. Man kan ikke bygge på at den ordning med brukerstyrt personlig assistent som nå er foreslått av regjeringen, vil gi noen økning i tjenestene fra kommunen.

I tillegg må erstattes påløpte og fremtidige egenandeler, transportutgifter, fremtidige utgifter til husleie og merutgifter for øvrig i henhold til oppstilling.

Som en konsekvens av oppgjøret etter lagmannsrettens dom, hvor a kontobeløpene er avregnet i andre poster, må A ha krav på at det betales rente av de pådradde utgiftsposter etter en rentefot som kan settes til 6%.

Prosentsatsen for påslaget for skatteulempe omfattes ikke av det som er henvist til behandling i Høyesterett, og bør bli stående.

Forsikringsselskapet har hatt eller kunne iallfall ha skaffet seg oversikt over øvrige forsikringsytelser tidligere. Det har ikke vært påstått fradrag for de tidligere instanser, og det vil være urimelig å gjøre fradrag nå.

A har nedlagt slik påstand:

- «1. Vesta Forsikring AS tilpliktes innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse å betale A erstatning for påløpte utgifter med kr 4.094.323.
2. Vesta Forsikring AS tilpliktes innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse å betale A erstatning for

framtidige utgifter med kr 9.658.687.

3. Vesta Forsikring AS dømmes til å erstatte A hennes saksomkostninger for byretten, lagmannsretten og Høyesterett i samsvar med framlagt omkostningsoppgave.
4. Ved forsinket betaling erlegges 12% morarente for de under postene 1-3 nevnte beløp fra 14 dager etter dommens forkynnelse og til betaling skjer.»

Vesta Forsikring AS har for Høyesterett i hovedtrekk gjort gjeldende:

Motanken er grunnet på at diverseposten på 25.000 kroner i årlige merutgifter, som lagmannsretten har tilkjent A, er for høy, og på at det som følge av de betydelige a kontobeløp ikke er riktig å tilkjenne renter av påløpte utgifter slik lagmannsretten har gjort. Videre er under ankeforhandlingen pekt på at saken står i en annen stilling for Høyesterett enn for lagmannsretten, og at dette må få betydning for erstatningsutmålingen. Det påstås også fradrag i erstatningen for øvrige forsikringsytelser.

Side 1972

Til anken er anført at det offentlige tilbud til A har vært og er meget omfattende. Det omfatter nødvendige tjenester til omsorg, pleie og behandling. Kommunen har vurdert situasjonen etter hvert og tilpasset ytelsene til behovet. Totalt sett fremstår kommunens tilbud som svært tilfredsstillende. Utgiftsdekningen fra forsikringsselskapet er begrenset til å skulle være et supplement til de offentlige ytelser i tråd med de prinsipper som er trukket opp i Skoland-dommen i Rt-1993-1547 og Stokstad-dommen i Rt-1996-958. En skadelidt kan ikke velge private tjenester istedenfor offentlige og kreve disse dekket av forsikringsselskapet. Det må også foretas en avgrensning av hva som kan kreves erstattes som utgifter i forhold til erstatningen for inntektstap og menerstatningen. A har fått en av de høyeste menerstatninger som noensinne er utbetalt i Norge.

Når det gjelder kravet på dekning av utgiftene til behandlingsreisene til utlandet, viser forsikringsselskapet til den omfattende bevisførsel for lagmannsretten og lagmannsrettens grundige drøftelse av det fremsatte krav som da var begrenset til å gjelde ut år 2001. Behandlingsreisene har ikke på noe tidspunkt vært nødvendige, og det dreier seg om uforholdsmessige utgifter. Behandlingen har til dels vært av eksperimentell karakter. Det er ikke oppnådd mer ved disse behandlingsreisene enn gjennom behandling i Norge. Det offentlige norske helsevesen har en høy kompetanse når det gjelder rehabilitering av personer med alvorlige skader som A. Det må påregnes at hun også i fremtiden vil få den helsetjeneste hun har behov for. Forsikringsselskapet aksepterer imidlertid beløpet på 50.000 kroner som lagmannsretten har tilkjent som utgiftsdekning i en overgangsfase.

Det aksepteres videre at familien har hatt en tyngende omsorgssituasjon og at det bør tilkjennes et beløp til dekning av omsorgsutgifter, bortsett fra i den perioden det har vært ytet kommunal omsorgslønn. Behovet vil imidlertid avta i fremtiden etter at A har flyttet inn i egen leilighet. Personlig assistent må i fremtiden påregnes å gå inn som en del av de kommunale tjenester og delvis kompensere nåværende tjenester. Det er ikke grunn til å tro at dette vil føre til økte egenandeler.

Egenandelene er erstatningsmessige. Etter at A flyttet til egen leilighet, påløper ikke lenger egenandel for opphold ved dagsenteret.

Kravet på erstatning for husleieutgifter for den leiligheten som A har fått stilt til disposisjon, bestrides. Kommunen plikter etter loven å stille til rådighet for henne en tilpasset bolig med heldøgns ytelser. Forsikringsselskapet kan ikke svare for at tilbudet her er organisert med leiebetaling, plikt til å betale strøm, telefon osv. Uansett må det i en skjønsmessig helhetsvurdering tas i betraktning at det dreier seg om leie for en leilighet i tillegg til familiens hus.

Når det gjelder mererstatningspostene for øvrig, er dels gjort gjeldende at postene ikke er dokumentert, og dels at det må tas hensyn til besparelser som følge av endret forbruksmønster. Forsikringsselskapet har videre vist til at enkelte poster er erstattet gjennom menerstatningen, og enkelte poster må etter forsikringsselskapets syn vurderes opp mot erstatningen for tap i fremtidig erverv. Alle utgiftene kan heller ikke anses nødvendige. Det aksepteres at det vil kunne påløpe visse ekstrautgifter, men 15.000 kroner i året vil være tilstrekkelig.

Side 1973

Det vil etter forsikringsselskapets syn være naturlig at erstatningen for utgifter plasseres i en livrente. Skatteulempen må derfor settes lavere enn den sats på 20% som lagmannsretten beregnet tillegget etter.

Under henvisning til de opplysninger som er kommet frem for Høyesterett om andre forsikringsytelser, som Vesta Forsikring AS ikke har kjent til tidligere, men som burde ha vært opplyst av skadelidte, gjør selskapet gjeldende at det for Høyesterett må gjøres et fradrag i erstatningen. I samsvar med nyere praksis bør fradraget settes til 350.000 kroner, tilsvarende ca 21% av utbetalingene.

Vesta Forsikring AS har nedlagt denne påstand:

- «1. Vesta Forsikring AS dømmes til å betale erstatning til A for påførte og fremtidige merutgifter fastsatt etter rettens skjønn begrenset oppad til kr 700.000.
2. Vesta Forsikring AS tilkjennes saksomkostninger for byrett, lagmannsrett og Høyesterett.»

Mitt syn på saken:

Generelle rettslige utgangspunkter

Etter skadeserstatningsloven § 3-1 første ledd skal erstatning for skade på person dekke blant annet «litt skade» og «utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i framtiden». Det nærmere innhold i dette er behandlet i Skoland-dommen i Rt-1993-1547 og i Stokstad-dommen i Rt-1996-958. I Skoland-dommen er uttalt at det som kan kreves erstattet, vil være «nødvendige og rimelige» utgifter som en skadelidte har hatt eller vil få som følge av skaden, og at det offentlige tilbud etter helse- og sosiallovgivningen vil være utgangspunktet her. Erstatningen skal således være et supplement til det offentlige tilbud for i rimelig utstrekning å avbøte følgene av skaden ytterligere. I denne forbindelse er pekt på at de skadelidte også vil nyte godt av den utvikling som skjer i samfunnets tilbud.

I Stokstad-dommen er utgangspunktene utdypet slik:

«Når det gjelder behandlings- og pleieytelser med rent helsemessig siktemål, finner jeg det vanskelig å ta noe annet utgangspunkt enn at de offentlige ytelsene representerer det nødvendige og rimelige nivå også erstatningsmessig. Kommer man over til ytelser med sikte på å gi mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen, mener jeg at det lettere kan bli tale om en noe høyere standard i erstatningsretten, altså slik at man dekker ytelser utover det som går inn under offentlige hjelpe- og stønadsordninger. Men fortsatt gjelder begrensningen til nødvendige og rimelige utgifter, og det må trekkes en grense mot det som omfattes av ménerstatningen.»

Som jeg vil komme tilbake til, mener jeg at den differensiering det her legges opp til, gir uttrykk for et riktig prinsipp.

Skoland-dommen og Stokstad-dommen gjaldt unge skadelidte. Skadelidte i vår sak er en voksen kvinne i en familiesituasjon, hvor det er akseptert at hun skulle bo hjemme etter ulykken. Saken gjelder også enkelte utgiftsposter som ikke har vært vurdert i de tidligere sakene. Men etter min mening må de prinsipper som er trukket opp av Høyesterett i de to dommene, legges til grunn også i vår sak.

Side 1974

Behandlingsreiser til utlandet.

Kravet omfatter påløpte utgifter med til sammen 2.526.222 kroner inklusive renter, og årlige merutgifter 200.000 kroner for fremtidige behandlingsreiser frem til fylte 70 med et kapitalisert beløp på 2.759.600 kroner.

Som følge av at det lokale tilbudet i startfasen ikke var fullgodt, har lagmannsretten funnet at A bør tilkjennes et skjønsmessig beløp på 50.000 kroner til dekning av ekstra behandling/hjelp i en overgangsfase. Beløpet er akseptert av forsikringsselskapet. For øvrig er kravet bestridt.

Før jeg går over til å behandle kravet, nevner jeg at den ankende part har gjort gjeldende at reisene særlig i framtiden også kan anses som ferie/rekreasjon, og at utgiftene bør erstattes på dette grunnlag. Jeg bemerker at når det gjelder utgifter til ferier, kommer man inn på grensen mot det ménerstatningen skal dekke. Etter praksis er det et hovedsynspunkt at det som kan kreves erstattet, er utgifter som medisinsk sett er en nødvendig følge av de skader vedkommende er påført, og altså ikke bare skyldes at skadelidtes mulighet for livsutfoldelse er blitt begrenset. Det vil i saken her være spørsmål om utgifter til hjelpere på feriereiser. Spørsmålet om hva som skal erstattes som nødvendige og rimelige utgifter i denne forbindelse, kommer jeg tilbake til under behandlingen av kravet på utgifter til personlig assistanse.

Behandlingen i USA har bestått i såkalt keleringsbehandling for å fjerne tungmetaller fra blodet, thalamusstimulering, som består i stimulering av hjernekjernen ved akupunktur, og EMG biofeedback behandling, elektrostimulering av muskulatur. Den sakkyndige har i sine erklæringer til Høyesterett og de tidligere retter redegjort for behandlingsformene. Det fremgår at den behandling som ble gitt ved de første oppholdene i USA, særlig keleringsbehandling, ikke er alminnelig anerkjent. Dette stiller seg annerledes når det gjelder EMG biofeedback behandlingen i Miami og behandlingen i England. Men de undersøkelser som foreligger om EMG biofeedback behandling, viser ifølge den sakkyndige at slik behandling ikke gir tilleggs effekter utover det som kan oppnås ved tradisjonell fysioterapi.

Når det gjelder virkningen av behandlingene for A, har den sakkyndige ut fra det skriftlige materialet i saken og sine undersøkelser av henne, konkludert med at treningsoppholdene utenlands ikke har hatt effekt på hennes funksjoner utover det som kunne oppnås ved behandling i Norge. De forbedringer i hennes funksjonsevne som har funnet sted etter at hun ble utskrevet fra Sunnaas sykehus, er den type bedringer som erfaringsmessig kommer spontant i et tilrettelagt system. Den sakkyndige har karakterisert det kommunale tilbud til A som omfattende og tilstrekkelig.

Den sakkyndiges konklusjon er i samsvar med det lagmannsretten la til grunn etter en omfattende bevisførsel, hvor retten også hørte forklaringer fra leger som hadde behandlet henne i USA. Konklusjonen underbygges av uttalelse fra Lassa rehabiliteringssenter avgitt i anledning ankesaken. Jeg kan i det hele ikke se at det er kommet frem noe for Høyesterett som kan gi grunnlag for en annen konklusjon. Behandlingsreisene har vært oppmuntrende for A, og hun kan under den intensive treningen ha virket bedre, men dette har vært temporært.

Side 1975

Som et særskilt moment har den ankende part trukket frem at deler av det kommunale tilbudet var mangelfullt i startfasen. Dette gjaldt først og fremst fysioterapi og ergoterapi. Ifølge fremlagt epikrise fra Sunnaas hadde det før utskrivning vært regelmessig kontakt mellom sykehuset og kommunen/fylket, og tilsvarende mellom sykehuset og familien. Ektefellen har opplyst at han reiste spørsmål om det fantes noen mulighet for ytterligere behandlingsopplegg i inn- eller utland, men fikk negativt svar. Familien var naturlig nok fortvilet over situasjonen. Men når det gjelder problemene med de kommunale tjenester i startfasen, hadde disse sammenheng med ferieavvikling og måtte oppfattes som overgangsproblemer. I epikrisen fra Sunnaas gis det uttrykk for at kommunen hadde nedlagt et utmerket arbeid i planleggingen av oppfølgingen av A for pleie, omsorg og behandling.

Når det gjelder fremtiden, peker den sakkyndige på at faren for å miste opparbeidede funksjoner er stor dersom en ikke gjennom kontinuerlig rehabilitering/behandling bekjemper opptreden av spastisitet og kontrakturer. Det er derfor viktig at A får jevnlig fysikalsk behandling. I tillegg kan det ved enkelte anledninger være indikasjon for intensiv treningsbehandling for eksempel i et fylkeskommunalt treningssenter. Han har reist spørsmål ved avslagene fra Lassa rehabiliteringssenter de siste årene. Av uttalelse fra Lassa fremgår imidlertid at det er etablert et samarbeid mellom rehabiliteringssenteret og kommunen, noe den sakkyndige har opplyst at han ikke har vært nærmere kjent med. Avslagene er basert på konkrete vurderinger av formålet med og behovet for opphold der. Det som foreligger, gir etter min mening ikke grunnlag for å anta at A ikke vil få behandling ved Lassa eller ved annen rehabiliteringsinstitusjon i fremtiden, dersom det er behov for det.

Av Stokstad-dommen følger som nevnt, at når det gjelder behandlingsytelser med rent helsemessig formål, er utgangspunktet at det offentlige tilbud representerer det nødvendige og rimelige nivå også erstatningsmessig. I tilknytning til dette bemerker jeg at folketrygden i visse tilfeller yter stønad til behandling i utlandet, dersom det dreier seg om behandling man ikke kan få i Norge.

Både i uttalelse fra Sunnaas sykehus i anledning ankesaken og i den sakkyndiges skriftlige erklæring er det redegjort for det offentlige tilbud her i landet for behandling av pasienter med skader i sentralnervesystemet, organiseringen av tjenestene og nivået på tilbudet. Den sakkyndige har utdypet dette i sin forklaring for Høyesterett og fremhevet at man følger aktivt med i det som skjer i andre land med sikte på å ta i bruk nye behandlingsmetoder som skulle vise seg å være effektive.

Den ankende part har generelt anført at det er grunn til å utvide rammene for det erstatningsmessige i denne type personskadesaker. Det som har kommet frem om det norske offentlige behandlingstilbud og de opplysninger som foreligger om de utenlandske behandlingsmetodene, gir etter mitt syn ikke grunn til å fravike synspunktet i Stokstad-dommen, som bygger på at det offentlige tilbud her i landet må anses å tilfredsstillende kravet til et tilstrekkelig og forsvarlig nivå. Det kan da bare være aktuelt å tilkjenne erstatning for utgifter til

behandling i utlandet i helt spesielle tilfeller. Jeg finner ikke at det er grunnlag for å ta til følge de fremsatte krav i denne saken.

Side 1976

Utgifter til omsorg og personlig assistent

Kravet omfatter dekning av omsorgsarbeid fra familien og kjøp av personlige tjenester og lønn til personlig assistent med til sammen 1 198.265 kroner, inklusive renter. Til fremtidige utgifter til personlig assistent og/eller omsorg fra familie kreves erstatning med 3.387.576 kroner. Forsikringsselskapets syn er at det er grunnlag for å erstatte visse omsorgsutgifter, men langt mer begrenset.

Også på dette punkt har nyanseringen i Stokstad-dommen betydning. Når det gjelder ytelser med sikte på å gi mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen, kan det være aktuelt med et høyere nivå i erstatningsretten enn det offentlige tilbud. Utviklingen har imidlertid vist at det skjer en viss gradvis utvikling i det offentlige tilbud når det gjelder ytelser med slikt siktemål til sterkt funksjonshemmede. Dette vil ha betydning i erstatningsretten. Jeg viser til utgangspunktet om at erstatningen skal være et supplement til de offentlige ytelsene.

Ordnningen med brukerstyrt personlig assistanse har vært utviklet de senere år ved at det har vært mulig å søke om tilskudd fra staten til opplæring av brukerne. Siktemålet er en alternativ organisering av praktisk og personlig hjelp for sterkt funksjonshemmede som har behov for bistand i dagliglivet, både i og utenfor hjemmet. Ordningen skal gi økt selvbestemmelse og fleksibilitet, mulighet for aktivt liv og økt livskvalitet, færre hjelpepersoner å forholde seg til, større uavhengighet av familien og større forutsigbarhet. Regjeringen har i Ot.prp.nr.8 (1999-2000) foreslått lovfestet en ordning med brukerstyrt personlig assistent som en del av de ytelser kommunene plikter å ha etter sosialtjenesteloven. Det er uttalt i proposisjonen at lovendringen ikke er ment å skulle få noen vesentlige økonomiske konsekvenser.

Jeg mener at de synspunkter som ligger til grunn for utviklingen av ordningen med personlig assistent, bør tillegges betydning også når man skal fastlegge standarden for nødvendige og rimelige utgifter i erstatningsretten. Konkret har dessuten både den sakkyndige for Høyesterett og Sunnaas sykehus i uttalelse i anledning saken fremhevet betydningen av personlig assistanse for A med sikte på at hun skal få økt livskvalitet med aktiviteter innenfor det som er mulig. At erstatning for utgifter kan omfatte lønnsmidler til personlig assistanse, er heller ikke nytt i norsk erstatningsrett. Jeg viser til Stokstad-dommen. Som der nevnt vil imidlertid posten være begrenset til nødvendige og rimelige utgifter, og det må trekkes en grense mot menerstatningen, som i vår sak er betydelig.

Jeg bemerker at omsorg og personlig assistanse til dels kan gli over i hverandre. Slik forholdene er i denne saken, finner jeg det naturlig å vurdere de behov erstatningen her skal dekke samlet. Tidligere har familien dekket behov som naturlig dekkes av en personlig assistent. Tjenester i form av personlig assistanse, som A ønsker å kunne disponere i fremtiden, har også en omsorgsside.

Når det gjelder pådradde utgifter, har lagmannsretten funnet at den private omsorg utover det som følger av omsorgsplikten i familieforhold - bør erstattes med et årlig beløp på 40.000 kroner frem til domstidspunktet. Jeg mener at beløpet for omsorg og assistanse bør settes noe høyere, til rundt 60.000 kroner året. Ektefellen har i 1999 fått omsorgslønn fra kommunen, som skal gå til fradrag, men på den annen side har

Side 1977

A betalt lønn til personlig assistent i 1998 og 1999, som gjør det rimelig med en viss økning for disse årene. Samlet finner jeg at beløpet bør settes til rundt 400.000 kroner før fradrag for hjelpestønad.

Når det gjelder fremtiden, bør det på samme måte utmåles erstatning med et årlig beløp til utgifter til omsorg og personlig assistanse. Formålet er at A i nødvendig og rimelig utstrekning skal ha anledning til å kjøpe tjenester til omsorg og assistanse i dagliglivet og i helgene, og til medisinsk betingede tjenester i forbindelse med ferier. Hvorledes hun vil legge opp dette - om hun vil benytte en eller flere tjenesteytere - er opp til henne.

Det fremtidige behovet skal dekke et langt tidsrom og er vanskelig å overskue. Antagelig vil behovet også variere. Tilsvarende problemer møter man ved vurderingen av det fremtidige offentlige tilbudet, som erstatningen skal være et supplement til. As situasjon er endret siden lagmannsrettens behandling, og er i dag ikke helt avklart. Jeg legger til grunn at hun vil få et omfattende tilbud fra det offentlige også i årene fremover. Det er grunn til å tro at de kommunale ytelsene til støttekontakt og hjemmehjelp som i tiltaksplanen fra 1999 er benevnt miljøarbeider, vil bli noe omorganisert i retning av personlig assistanse. Jeg anser det sannsynlig at

tilbudet etter hvert vil bli noe utvidet. Jeg mener at det for fremtiden vil være rimelig å utmåle erstatningen med utgangspunkt i et gjennomsnittlig årlig beløp på 80.000 kroner, tilsvarende litt over en tredjedels stilling som personlig assistent.

Egenandeler, husleie og merutgifter for øvrig

Det er enighet om at egenandeler og merutgifter som følge av skaden skal erstattes. Uenigheten gjelder enkelte poster og utmålingen.

Jeg behandler først kravet om erstatning for kapitalisert verdi av fremtidig husleie for den leiligheten som A har fått i Tananger bo-og velferdssenter. Forsikringsselskapet bestrider kravet.

Det har vært akseptert at A skulle bo hjemme med offentlige hjelpetiltak. Rimeligvis har belastningen for den øvrige familie blitt for stor. I tråd med det som også er anbefalt av fagfolk, har hun flyttet til leilighet i tilknytning til dagsenteret. Jeg anser det sannsynlig at hun i fremtiden vil bo i leiligheten, med besøk til hjemmet innimellom. Denne leiligheten ville familien ikke ha anskaffet dersom det ikke hadde vært for ulykken. I utgangspunktet ligger det således an til erstatning. Spørsmålet er slik jeg ser det, særlig om den innrettelsesplikt en skadelidt har, kan medføre begrensninger i kravet. Etter min mening vil det være urimelig å kreve at den øvrige familie som følge av behovet for egen leilighet til A, skal måtte finne seg et rimeligere husvære og flytte fra familiens bolig. Utgiften til husleie for den nye leiligheten er således erstatningsmessig. Slik forholdene er opplyst, kan det ikke legges til grunn at hun har krav på eller vil slippe å betale husleie i fremtiden. Årlig husleie etter fradrag for påregnet bostøtte utgjør ca 30.000 kroner.

At det har påløpt og vil påløpe visse merutgifter som følge av skaden, er ikke tvilsomt og heller ikke bestridt. Det dreier seg om merutgifter til transport og også en del andre enkeltposter. Lagmannsretten satte beløpet skjønnsmessig til 25.000 kroner pr. år, inklusive transport. Forsikringsselskapet mener at beløpet er for høyt, mens den ankende part gjennom oppstilling mener at beløpet er alt for lavt. Utgifter til

Side 1978

gartnerhjelp, som er tatt med i oppstillingen, hører for øvrig under erstatning for inntektstap, jf avgjørelsen i Rt-1998-1916.

Jeg er enig med lagmannsretten i at erstatningen for merutgifter må settes skjønnsmessig. Jeg antar at utgiftene vil variere og bli noe redusert når A blir eldre. Det må fastsettes et gjennomsnittsbetrag som tar hensyn til denne variasjonen med noe større utgifter i startfasen enn senere. Etter mitt syn er det ikke kommet frem noe som gir grunn til å fravike det beløp lagmannsretten har fastsatt.

Fastsetting av det lidte tap og tillegg for rente

Erstatningen skal, som jeg tidligere har gjort rede for, omfatte engangstilskudd i en overgangsfase med 50.000 kroner og erstatning for utgifter til omsorg og personlig assistanse med til sammen 400.000 kroner. Erstatningen for egenandeler og ekstrautgifter frem til lagmannsrettens dom settes i samsvar med lagmannsrettens beregning til 100.000 kroner, et beløp som forsikringsselskapet i tilsvaret ikke hadde innvending mot. I tillegg kommer egenandeler for 1998 og 1999 med 63.930 kroner og merutgifter for disse årene med 50.000 kroner. Det tas også hensyn til at flytting til den nye leiligheten har medført visse ekstrautgifter. Til fradrag kommer hjelpestønad for årene 1994-1999 og grunnstønad for de to siste årene.

Når det gjelder kravet på renter, bemerker jeg at forsikringsselskapet etter lagmannsrettens dom har gjort opp alle de øvrige erstatningspostene, som av lagmannsretten er fastsatt slik at renter er inkludert. Jeg legger til grunn at forskuddsbetalingene da har kommet skadelidte til gode i forhold til pådradde utgifter. Det riktige må etter min mening være å beregne et rentetillegg fra lagmannsrettens dom.

Avrundet settes det samlede beløp til 650.000 kroner.

Fastsetting av fremtidig tap og påslag for skattebelastning

De årlige beløp utgjør utgifter til assistanse og omsorg med 80.000 kroner, egenandeler - slik de løper etter at A er flyttet til egen bolig - med 26.000 kroner, husleieutgifter 30.000 kroner og diverse merutgifter 25.000 kroner, til sammen 161.000 kroner. Til fradrag går grunnstønad og hjelpestønad med 28.608 kroner. Kapitaliseringen skal skje etter en kapitaliseringsfaktor på 5%.

Når det gjelder påslaget for skattebelastning, var den prosentvise lagmannsretten hadde benyttet et av de punkter som var omfattet av As anke over lagmannsrettens dom. I tilsvaret til Høyesterett ble anført at

forsikringselskapet fant å kunne akseptere lagmannsrettens vurdering av skatteulempen ved fremtidig inntektstap og fremtidige utgifter. Jeg mener at lagmannsrettens prosentsats etter dette må bli å legge til grunn.

Samlet erstatning for fremtidige utgifter settes til 2.550.000 kroner.

Fradrag for andre forsikringsytelser

For de tidligere retter har det ikke vært spørsmål om fradrag for andre forsikringsytelser. Vesta Forsikring AS har bygget på at det har dreid seg om utbetalinger i størrelsesorden 800.000 kroner og har ment at det da ikke var tilstrekkelig grunn til å påstå fradrag. Under saksforberedelsen for Høyesterett har As prosessfullmektig, som er ny for Høyesterett, lagt frem oppstilling som viser at det i tillegg er utbetalt ulykkesforsikring knyttet til bruk av kredittkort. Dette skal ha skjedd i

Side 1979

henhold til et rettsforlik, visstnok i 1997, med et netto beløp i størrelsesorden 700.000 kroner.

Etter skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd 2. punktum kan det ved erstatningsutmålingen tas hensyn til forsikringsytelser. Om forståelsen av bestemmelsen viser jeg særlig til Høyesteretts dom av 24. september 1999, Inr. 50B/1999 (Rt-1999-1382) Hogstad-dommen. Det følger av denne dommen at nivået på forsikringsytelsene er det dominerende ved spørsmålet om avkorting. Beløpet i vår sak rundt 1,5 millioner kroner er av en slik størrelsesorden at det ligger an til delvis avkorting. Likevel er jeg kommet til at avkorting her ikke bør skje.

Som jeg har gjort rede for tidligere, foretok A etter utskrivningen fra Sunnaas flere reiser til USA i den hensikt å søke behandling for sine meget alvorlige skader. Allerede de to første årene brukte hun nærmere 1,4 millioner, og samlet har hun brukt i overkant av 2 millioner kroner på reisene, altså mer enn det som er utbetalt i ulykkesforsikringer. Utgiftene til behandlingsreisene kan ikke kreves erstattet under trafikkforsikringen. Men slik forholdene er i denne saken, må hun kunne avregne utgiftene i de private forsikringsytelsene. Etter min mening vil det være støtende om ytelsene fra de private ulykkesforsikringene skal tjene som grunnlag for å redusere den erstatning som hun har krav på etter trafikkforsikringen.

Etter dette blir det beløp Vesta Forsikring AS tilpliktes å erstatte A i erstatning for lidte og fremtidige utgifter 3.200.000 kroner, som kommer i tillegg til tidligere utbetalte beløp på 3.866.528 kroner.

Saksomkostninger

Ankesaken har vært begrenset i forhold til behandlingen for lagmannsretten. Bare kravet på erstatning for utgifter er henvist til behandling i Høyesterett. Anken har delvis ført frem. Det samme gjelder for motanken. Omkostningene i ankesaken har imidlertid i det alt vesentlige vært forbundet med anken. Motanken anses ikke å ha medført merutgifter av betydning.

Ved Høyesteretts dom er A tilkjent en vesentlig høyere erstatning enn for lagmannsretten. Selv om dette i noen utstrekning har sammenheng med endrede forhold, mener jeg at forsikringsselskapet bør tilpliktes å erstatte hennes omkostninger for Høyesterett i medhold av tvistemålsloven § 180 annet ledd, jf § 174 annet ledd. I fremlagt omkostningsoppgave er oppgitt salær med 275.000 kroner og utgifter med 52.612 kroner tillagt ankegebyr som utgjør 12.875 kroner. Oppgaven legges til grunn. Utgiftene til den sakkyndige, som er oppnevnt etter begjæring fra forsikringsselskapet, vil bli avkrevd selskapet.

Lagmannsrettens omkostningsavgjørelse finner jeg ikke grunn til å endre.

Jeg stemmer etter dette for denne dom:

1. Vesta Forsikring AS betaler til A 3.200.000 - tremillionertohundretusen - kroner i erstatning for påførte og fremtidige utgifter.
2. Lagmannsrettens omkostningsavgjørelse stadfestes.
3. I saksomkostninger for Høyesterett betaler Vesta Forsikring AS til

Side 1980

A 340.487 - trehundreogførtitusenfirehundreogåttisju - kroner.

4. Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Dommer Gussgard: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommer Bruzelius: Likeså.

Dommer Ofte dal Broch: Likeså.

Dommer Aasland: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. *Vesta Forsikring AS betaler til A 3.200.000 tremillionertohundretusen kroner i erstatning for påførte og fremtidige utgifter.*
2. *Lagmannsrettens omkostningsavgjørelse stadfestes.*
3. *I saksomkostninger for Høyesterett betaler Vesta Forsikring AS til A 340.487 - trehundreogførtitusenfirehundreogåttisju - kroner.*
4. *Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.*